

Et kommende politisk fellesskap

Giorgio Agamben (f.1942) begynte sin akademiske løpebane i hjembyen Roma, der han tilhørte kretsen rundt forfattere som Elsa Morante, Pier Paolo Pasolini og Italo Calvino. Førstnevnte har han skrevet vakkert om i en poetikkstudie ("The End of the Poem; 1996). I hjemlandet har han redigert utgivelsen av Walter Benjamins samlede verker. La dette bare være en pekepinn om hans filosofiske grunnholdning.

Et riss av den italienske tenkerens filosofi kan åpne med hans språkkritikk som er gjennomsyret av språkhistorisk begrepsundersøkelser. Det handler mye om "potenza" (potensialitet, kraft, mulighet) som utgangspunkt for hva menneske og fellesskap kan være. Han hevder at det må opprettes en forbindelse mellom naturlig liv og politisk liv, mellom våre liv som "ganske enkelt levende, med bolig i hjemmet", og våre liv som medborgere, med bolig i *polis* (byen, staten).

Herav en annen term Agamben anvender, "det nakne livet". Livets nakenhet oppstår nettopp fordi juridisk-politiske maktforhold splitter vårt naturlige liv fra det politiske liv. Vi er hele mennesker, men blir redusert til utbyttede individer. Til blott og bart et grunnlag for makt. Større mottakelighet for den undertryktes smerte og skam er målet. "Det egenartede livet" er den positive betegnelsen for vår artsspesifikke mulighet; et liv der vi kan utfolde talenter og språklige ulikheter.

"Dagens politikk over hele kloden er et ødeleggende experimentum linguae som desartikulerer og tømmer tradisjoner og tro, ideologier og religioner, identitet og fellesskap." (s.82)

Agamben fremhever journalister og mediokrater som det nye presteskapet "for fremmedgjoringen av menneskets språklige natur", slik psykoanalytikerne er det for det private livet. Men medias språkstøy kan i ytterste konsekvens fremkalle sin motsetning: en erfaring av språk som stillhet og tankens mulighet.

Siden rettstenkning og språkkritikk går hånd i hånd hos Agamben, blir Auschwitz et kjernepunkt. Han gir f.eks en skarpsindig juridisk-filosofisk avsløring av menneskeleirene (tenk på Guantanamo).

En kritikk som også kan brukes til å påvise de norske flyktningemottakenes statspålagte unntakstilstand. Merk konstruksjonen av "flyktning" og "mottak", jfr. "fiskemottak",

”søppelmottak”. Allerede betegnelsen av leirene som ”mottak” er benevnt med et begrep som viser til varer, omsetning, opphopning - og ikke mennesker.

Giorgio Agambens tenkning vil kunne bidra til en kommende endring av vårt menneskebegrep og menneskebilde. Det viser han i essayet om flyktingene.

Men først må det bemerkes at den filosofiske bristen i denne boka befinner seg nettopp i området for menneskeforståelse. Det begrepssofistikerte språket har sannelig også potensial til å underslå fruktbare selvmotsigelser i menneskelig væren og gjøren. Det menneskelige blir redusert til idé. Det nakne livets emosjonelle anstrengelser og uavhengighet blir bagatellisert, mens intellektets kreative interesseløshet synes å være både mål og middel hos denne filosofen.

Så vidt jeg kan se trekker Agambens essay om flyktingens egenart veksler på Exodusfortellingen fra Det gamle testamentet, kanskje også beretningen om de første Kristus-flyktingene, som ble jaget fra by til by. Herav en tanke- og livsform som er innforlivet med oppbrudd og bevegelse, kollektivt og enkeltvis, uten å splitte ”indre liv” fra ”ytre liv”.

Et sitat fra en artikkel av Hannah Arendt danner overbygningen i denne boka: flyktingene som fordrives utgjør avantgarden av sine folk. Flyktingene er også av denne grunn en potensiell positiv kraft for lukkede samfunn. Men de får i stedet bære byrden av vår grunnleggende ufrihet.

For under kapitalismen låser fødsel og statsborgerskap oss alle til en biopolitisk diskriminering, gjennom ulike former for fysiske og mentale despotier. Allerede som nyfødt (italiensk *nato*, som i *nation*) blir det moderne mennesket dømt til statens teknologiske og økonomiske kontroll av kropp og natur.

Agamben nevner flyktingen i samme åndedrett som han skriver om leirene der flyktinger isoleres. *Konsentrasjonen* av urett utgjør leirenes juridisk-politiske unntakstilstand, som igjen speiler rettsområdet utenfor leirene. Derfra yngler maktas ukunne om det menneskelige, og det er denne antihumane urettstenkningen som knebler flyktingene i geopolitiske forordninger og innhegninger. Undertrykkende juridisk-politiske overgrep som kan leses i begrepene ”avnasjonalisering”, ”avnaturalisering” og ”repatriering”. Leirene blir ”et paradigme på det politiske rom”. Innestengt blir flyktingen redusert til paradeeksempelet på ”det nakne liv”. I frihet er derimot flyktingen en skikkelse vi skal knytte håp til, inntil oppløsningen av nasjonalstaten er fullbyrdet.

Filosof-forfatteren har en egenartet skrivemåte som blir del av hans budskap. Stilen veksler energisk mellom det lett tilgjengelige og det som krever konsentrasjon, gjenlesning. Å skrive enkelt om Agamben vil innebære journalistisk forfalskning, slik det å skrive komplisert om Agamben vil innebære akademisk forfalskning.

Krevende balansegang, også fordi poetiske og fortellermessige grep omfordeler tekstens rikdommer i disse essayene. De fleste har vært trykket tidligere, men er satt sammen slik at det intertekstuelle forløpet skaper en ekstra dimensjon. Utgivelsen ser ut til å være ett av flere sideløp til og fra hovedverket *Homo Sacer*, som på sin side dannes nettopp ved tekstlige forgreininger i ulike utgivelser.

Den filosofiske byggevirksomhetens kompleks av "hovedbygninger" og "sidefløyer", som når som helst kan skifte status seg imellom, er dermed fundert i hvert enkelt verk. For eksempel i tekstene jeg her anmelder: et kapittel om interneringsleire kan føres videre i et kapittel om gester, som plutselig handler om forholdet mellom tegneserie, stillbilder og film, stumfilm. Han skriver om skam og italiensk mafia, om det betydningsbærende menneskelige ANSIKT, og bruker f.eks. begreper fra kabbalismen når dét tjener fremstillingen. Marx' drøftelse av varefetisjismen (etter å ha sett Krystallpalasset på verdensutstillingen i London) blir understreket som den relevante form for marxisme i vår tid. Her kunne kanskje forfatteren ha utvidet perspektivet med en passus om det kapitalistiske forleggeriets bok-fetisjisme.

Som antydnet, skrivemåten blir et uttrykk for den mangfoldige tanke ("multitudo"), et begrep som er nært knyttet til visjonen om menneskelig verdighet. Den samme mangfoldstenkningen finner vi hos noen av hans filosofiske kompiser, i Hardt & Negris "Imperiet". Der gir det seg bl.a. utslag i en begrunnelse for borgerlønn: en økonomisk frisetting av menneskets potensialitet, som kapitalismens altoppslukende produksjonsforhold vil redusere til "det nakne liv."

Oversettelsen ser ut til å ha oppnådd en ujevnhet som korresponderer med filosofens stil. Potenza-begrepet lager litt krøll. Det går rimelig galt i setningen: "...Gud skapte verden *ex nihilo*, altså fullstendig uten potens." (s19) Men Kristin Gjerpe skal ha honnør for en vanskelig oversetteroppgave som vinner på opplysende og grundige fotnotekommentarer. Marit Grøttas etterord gir en god oversikt over Agambens tenkning og virke.

Den italienske filosofens slepne språkføring, med innslag av lakoniske undermineringer, inviterer til en begrepsutprøving. Boka kan på det premisset leses som et omfattende oppgjør med den potenserte maskulinitetens makt over kvinner og menns væren og

fellesskap. Det er patriarkatets søvnsigne narsissisme som tillater at økosystemer blir ødelagt, i språk som handling.

”Midler uten mål” rommer etter mitt skjønn et språklig frigjøringspotensial, som begynner med selve det å lese mangfoldig.

Freddy Fjellheim /